

LIN - ETT KULTURARV FÖR FRAMTIDEN

Linnet är ett av våra äldsta textilier, men dess hållbarhet både som bruksvara och ur miljösynpunkt gör att det även är ett tyg för framtiden. Det finns många eldsjälar som arbetar för att linet åter skall finnas i alla hem och få den uppskattning som det förtjänar. Stina Wåhlmark och Hanna Bruce är två av dem.

- Nu har vi ett överflöd av kläder och textilier överhuvudtaget och vi kan köpa det relativt billigt. Om man tänker sig att man ska föda upp fåren, klippa, karda, spinna och sticka och likadant med linet, det är en lång process. Det ska odlas, torkas, rötas, torkas igen. Sedan bråkas, häcklas och skäktas, spinnas och vävas. Det var en stor del av vardagen att få fram kläder förr, säger Stina Wåhlmark.

Hanna Bruce vill göra linneprodukter för den unga barnfamiljen

Hanna Bruce vill göra linneprodukter för den unga barnfamiljen. (Foto: Växbo lin)

- I dag tänker vi inte på det utan ser det som självklart att vi bara kan gå till affären och köpa. Då är det häftigt att ha rötterna bakåt i tiden och ha sammanhanget klart för sig. Jag har en otrolig respekt för det gamla hantverket, fortsätter hon.

Stina Wåhlmark är medlem i Fransåkers linodlarförening som odlar en mindre mängd spånadslin varje år som de sedan bereder på gammalt vis. I föreningens uppdrag ingår också att visa upp hantverket med linberedningen för allmänheten bland annat på Skansens lindagar i augusti och Stina Wåhlmark säger att det känns som att intresset för linet ökar nu.

- Det känns angeläget att hålla traditionen vid liv, säger hon.

Stina Wåhlmark berättar att föreningen har en liten odling på 100 kvadratmeter, det är vad föreningen mäktar med och vad de behöver för sina demonstrationer. De säljer också lite till museer.

- Vi får också mycket frågor om hur man tvättar och manglar sitt linne. Jag hade min mamma och mormor med kunskap om lin men nu är det nog många som inte har någon att fråga. Då tar man sina ärvda linnedukar och kastar dem i torktumlaren men då försvinner glansen och det är inte bra för linet, säger Stina Wåhlmark.

FRÅN STORSTAD TILL VÄVERI

Det var tillfälligheter som gjorde att Hanna Bruce och hennes man plötsligt blev ägare till Växbo lin i Hälsingland, det enda spinneriet för lin i norra Europa och ett framgångsrikt väveri.

Hanna Bruce är född och uppvuxen i Stockholm men båda hennes föräldrar kommer från Hälsingland.

- Jag var där på alla lov hos mormor och morfar. Min mormor var duktig på hantverk och jag har fått spinna och väva lin sedan jag var liten, berättar hon. Lin är ju också Hälsinglands landskapsblomma. Jag har inte tänkt så mycket på det men linet har alltid funnits med, säger hon. Ett bra lintyg håller i generationer om det sköts på rätt sätt. Ett bra lintyg håller i generationer om det sköts på rätt sätt. (Foto: Växbo lin)

Ett bra lintyg håller i generationer om det sköts på rätt sätt. (Foto: Växbo lin)

När Hanna var 15 år och hade sommarlov träffade hon Jacob Bruce i Hälsingland. Året därpå sökte hon sommarjobb i närheten för att de skulle kunna vara tillsammans och hon fick jobb som guide på Växbo lin.

- Jag kände mig hemma med linet och tänkte att det skulle passa mig, men efter den sommaren har jag varit helt fascinerad och det är 15 år sedan.

För nästan fyra år sedan träffade Hanna och Jacob av en slump den dåvarande ägaren Rolf Åkerlund på en restaurang och Hanna sade halvt på skämt att om han någon gång ville sälja fabriken så var hon intresserad. Det visade sig att Rolf Åkerlund hade funderat på just det. Åtta månader senare var de ägare till Växbo lin.

- Det var ett spontanköp, säger Hanna Bruce och skrattar. Det var en massa tillfälligheter och absolut inte vad vi hade tänkt. Vi bodde i Stockholm och nu äger vi ett linspinneri. Det är konstigt hur det kan bli.

FRÅN BLOMSTJÄLK TILL TYG

- Linet som material har alltid legat mig väldigt varmt om hjärtat, men nu har jag blivit en linfanatiker. Det finns inget bättre material, varken ur miljösynpunkt eller hållbarhet. Det blir bara bättre med åren. Det är häftigt att man kan använda en blomstjälk för att tillverka ett slitstarkt tyg som håller i generationer, och det utan att tillsätta några kemikalier. Man bara hamrar på det, kammar det och tvinnar ihop tråden i varmvatten. Det finns där i sig självt, säger Hanna Bruce.

Hanna

har tidigare jobbat som personalchef på SCA, papperskoncernen, och gör ungefär samma saker nu som vd för deras företag. Jacob har hand om marknadsföring, fotografering och liknande. De har också 10 anställda för spinning och vävning och designern Ingela Berntsson knuten till sig.

- Vi har mycket hjälp och kompletterar varandra rätt bra.

BRIST PÅ SVENSK RÅVARA

Produkterna som de väver är märkta med Bra Miljöval.

- Det som är tråkigt är att vi är de enda som spinner lin i hela norra Europa, så det är svårt med tillgången på råvara. Förut odlade varenda bonde lin för husbehov men nu går det inte att få tag på i Sverige. Därför köper vi in råvaran från Frankrike och Belgien, men vi hade önskat att det fanns närmare.

Det odlas däremot ganska mycket oljelin i Sverige, men det är en annan sort än spånadslinet som används till tyg.

- Vi köper 20 ton lin om året och för att minska transporten så köper vi allt på en gång så vi tänker på det och jobbar på det. Men det är en fantastisk kvalitet på linet från Frankrike med långa fina fibrer. En annan grej som kan förbättras är den ekologiska biten. Det finns ekologiskt lin i dag men det har inte lika fina fibrer, säger Hanna Bruce.

- Det gör att slutprodukten inte blir lika bra och hållbarheten kortare. Då förbrukas det fortare och det behöver produceras mer, vilket belastar miljön. Så det blir en avvägning och vi tycker inte att det är värt det för en sämre produkt. Linodling är så pass miljövänligt ändå. Men vi tänker på sådana saker hela tiden och diskuterar mycket hur vi ska göra. Jobbar man med lin blir det naturligt att engagera sig för miljön. Allt hänger ihop.

I Växbo finns en gammal tradition med linberedning

I Växbo finns en gammal tradition med linberedning. Här ett skäkthjul med roterande träknivar. (Foto: Växbo lin)

Men Hanna Bruce tror att det bara är en tidsfråga innan det kommer ekologiskt lin av bättre kvalitet eftersom odlarna vet att det finns en efterfrågan.

TIDLÖST OCH NYTT

I Växbo finns en gammal tradition med linberedning. Här ett skäkthjul med roterande träknivar. (Foto: Växbo lin)

Växbo lin började som enbart ett linspinneri 1989, men efter några år utökades verksamheten med ett väveri.

- Vi vill inte bara väva gamla mönster, säger Hanna Bruce. Det ska kännas tidlöst med känslan av en gedigen tradition men samtidigt nytt. Vi vill nå vår generation i 20- till 35-årsåldern som inte är uppväxta med lin. Det finns en risk att kunskapen och intresset för linet försvinner annars. Så vi vill utveckla nya produkter för 2000-talet med färg och funktion som passar i en modern lägenhet till moderna möbler. För de som har småbarn som vi och inte har ork har vi tagit fram en stryk- och mangelfri duk. Det är vävtekniken som gör att den bara kan tvättas i 60 grader och läggas blöt direkt på sommarbordet. Den drar ihop sig i ett vågmönster och blir inte helt slät men man kan stryka och mangla den om man vill ha det extra fint till nyår.

- Det är en rolig utmaning. Vi jobbar jättemycket med att använda lin i helt nya sammanhang med de goda egenskaper som linet har. Det finns så många andra som gör gamla traditionella mönster så vi kan sticka ut.

Sofia Härén

HUR TILLREDS LIN?

Hela linplantan måste ryckas upp vid skörden. Både för att få så långa fibrer som möjligt och för att snittytan annars släpper in fukt och mikroorganismer vid rötningen och ger en ojämn rötning.

Efter skörd rötas linet, antingen i vatten eller utbredd på marken. Det gör att ligninet, limämnet som håller ihop stjälken, löses upp. Det är den mest känsliga delen av beredningsprocessen eftersom en för kort rötning gör att linfibrerna inte släpper och en för lång rötning gör fibrerna svaga så att de brister. Hur länge rötningen ska pågå beror på hur varmt och fuktigt det är. Vattenrötat lin blir ljusare i färgen än landrötat.

Efter rötning ska linet torkas igen och sedan bråkas. Traditionellt genom att krossas med en klubba och industriellt med hjälp av mekaniska valsar. Då förstörs strået, så att linfibern ska kunna skiljas ut från skärven, som stråets vedartade innerdel kallas. Linfibrerna ligger som en krans runt det hårda vedämnet.

Efter bråkning ska linet skäktas. Då används traditionellt skäktnivar av trä för att skilja veden från linfibern. Industriellt används en skäktturbin.

Sedan är det dags för häckling. Då tas det sista av skärven bort genom att linfibrerna kammats. Industriellt i särskilda häcklingsmaskiner och traditionellt i häcklor som består av en bräda med vassa piggar av metall. Först används en med grövre piggar sedan med finare och finare grovlek.

Nu är linet färdigt att spinnas till tråd.

Källa: Stina Wåhlmark (*Linodlarföreningen Fransåker i Stockholms Län*) och Wikipedia

FAKTA: LIN

Linum usitatissimum, betyder "mycket nyttig". Lin är en av de äldsta kulturväxterna och odling förekom för 7000 år sedan. Den är inte känd som vildväxande någonstans i världen och dess ursprung är dunkelt, men man tror att den härstammar från vilda arter från Medelhavsområdet eller Sydvästasien.

Odlat lin förekommer i två typer: spånadslin eller fiberlin och oljelin. Spånadslin har lång och rak, upp emot meterhög stjälk, medan oljelin är lågvuxet, grenigt och har frön med högre oljehalt.

Linnet har en stor förmåga att ta upp fukt. Ett lakan eller en skjorta kan ha upp till 50 procent väta och känns ändå inte fuktigt.

Linnet är i sig miljövänligt eftersom det endast behöver lite gödning vid odlingen och är motståndskraftigt mot sjukdomar och behöver inte besprutas som andra grödor.

Källa: Svensk frötidning, Föreningen Bohuslin

Kontakt: Miljömagasinet, e-post: redaktionen@miljomagasinet.se